

УДК 811.161.2'42

**ТЕКСТИ УКРАЇНСЬКОГО НЕПЕРІОДИЧНОГО САМВИДАВУ
ЯК ПРОЯВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ****Спанатій О. С.***кандидат наук із соціальних комунікацій**ст. викладач кафедри журналістики, реклами і PR-технологій**Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова**м. Миколаїв, Україна**oleksandr.spanatii@nuos.edu.ua*

У доповіді розглянуто тематику текстів українського неперіодичного самвидаву. У процесі дослідження зацентовано увагу на тому, що у досліджуваній період домінували тексти правозахисної тематики. Проблематика з національного питання посідає друге місце. Дещо менше зафіксовано творів літературної тематики.

Ключові слова: самвидав, український неперіодичний самвидав.

Враховуючи специфіку документів самвидаву, ми вважаємо за доцільне виокремити найголовніші теми українського самвидаву у період з 1960 по 1987 рр. та на їх основі класифікувати масив різноманітних документів. Переважна більшість прямо або опосередковано стосується правозахисної тематики, оскільки сам факт існування самвидаву свідчить про боротьбу в суспільстві за право громадян поширення та отримання будь-якої інформації. До цієї додаються ще кілька значущих тем: правозахист, національне питання, захист української мови, література, релігія та єврейське питання.

Переважна більшість документів є, власне, правозахисної тематики, до цієї групи відносимо 70,87 відсотка загальної кількості. Дисиденти вимушені були апелювати до будь-яких інстанцій, шукати допомоги та поширювати інформацію про порушення громадянських прав як у СРСР, так і за кордоном.

Тексти правозахисної тематики починають регулярно поширюватися в Україні з 1963 року, проте у цей час їх кількість ще не велика. Відразу після арештів 1965 року, у 1966 їх кількість збільшується до 27 назв. У 1970 році фіксується сплеск поширення документів правозахисної тематики – 50 назв за рік. Спад активності поширення документів фіксується з 1971 (19 назв) по 1973 рік (шість назв), але вже в 1974 нами зафіксовано 19 назв документів і надалі їх кількість збільшується. Найбільшу кількість документів зафіксовано 1977 року (51 назву) і 1979 року (55 назв).

Суттєво менше зафіксовано нами документів, присвячених вирішенню національного питання, – лише 10,84 відсотка від загальної кількості (70 назв). Регулярне поширення таких документів фіксується з 1964 року. В період із 1964 по 1965 рік за кількістю назв документи, присвячені національному питанню (17 назв), переважали документи правозахисної тематики. Незважаючи на тиск із боку влади, з 1966 по 1969 рік продовжують поширюватися документи вказаної тематики, проте їхня кількість не перевищувала трьох - п'яти назв у рік. Різке збільшення кількості документів, присвячених національному питанню, фіксується в 1970 році.

До блоку літературної тематики ми відносимо усі українські літературні твори, що поширювалися українським самвидавом, а також статті, присвячені художній літературі. Загалом таких документів зафіксовано 10,03 відсотка загальної кількості (63 назви). Інтерес до документів цієї тематики фіксується з 1960 року.

Релігійна тематика займає в загальній проблематиці відносно невеликий відсоток – 3,56. Найбільш активною в захисті своїх прав була українська громада євангельсько-баптистських християн. Збереглися рішення Верховного суду УРСР, у яких активісти цієї громади засуджувалися за поширення релігійної літератури та інших матеріалів.

Переслідувалися також представники греко-католицької церкви, у 1969 році В. Величковський був засуджений до трьох років позбавлення волі за “систематичне поширення в усній і письмовій формі завідомо неправдивих вигадок на радянський державний і суспільний лад, а також за написання книги «Історія чудотворної ікони Божої Матері безнастанної помочі»”. Загалом зафіксовано 22 назви документів релігійної тематики, що складає 3,56 відсотка загальної кількості. Документи даної тематики регулярно поширювалися з 1963 по 1979 рік.

Тема захисту української мови прямо піднімалася в 1964 – 1965 роках поряд із національним питанням. У цей період поширюються листи В. Лобка до М. Рильського, у яких автор просить письменника активніше захищати українську мову і застосовувати не тільки в літературі. Загалом мовна проблематика складає 1,94 відсотка загальної кількості або 12 зафіксованих назв. Характерним для цієї тематичної групи є те, що документи поширювалися лише два роки в зазначений період, надалі фіксуються лише поодинокі документи.

Єврейський національний рух у СРСР активізувався під час сталінської відлиги, саме в цей період невеликій кількості євреїв дозволяють емігрувати до Ізраїлю: в 1954 році – 53 особи, у 1955 – 106, у 1956 – 753. Центрами цих процесів були Москва, Ленінград, Прибалтика, однак, не минули ці процеси і Україну. В Одесі наприкінці 60-х років XX століття діяли дві сіоністські групи: одна під керівництвом Абрама Шифріна, іншу очолював Моше Мелхер. Загалом серед поширюваних документів центральне місце займали прохання про виїзд із СРСР до Ізраїлю. Серед зафіксованих, документи, що присвячені єврейському питанню, займають 1,94 відсотка або 12 назв. Період активного поширення цих документів припадає на 1968 – 1974 роки. Після 1974 року подібні документи не зафіксовано, що пов'язано зі зміною політики керівництва СРСР із цього питання.

Отже, у досліджуваній період домінували тексти правозахисної тематики, кількість яких складає близько 70,87 відсотка. Проблематика з національного питання посідає друге місце – 10,84 відсотка. Дещо менше зафіксовано творів літературної тематики, лише 10,03 відсотка. До релігійної тематики відносимо 3,56 відсотка зафіксованих текстів, і лише по 1,94 відсотка присвячено захисту української мови та єврейському національному питанню.

Література

1. Українські юристи під судом КГБ. Мюнхен : Сучасність, 1969. 107 с.
2. Кіпіані В. Самвидав як проба протистояти цензурі [Електронний ресурс] Дивен Світ. Режим доступу: <http://dyvensvit.org/suspilstvo/178-suspilstvo-statti/3111-vahtang-kipiani-samvydav-jak-sproba-protystojaty-cenzuri>.
3. Обертас О. Український самвидав: літературна критика та публіцистика (1960-і – початок 1970-х років) К. : Смолоскип, 2010. 300 с.
4. Женченко М. І. Видання правничої літератури в Україні. Історичний, типолого-тематичний та редакційно-видавничий аспекти: дис. ... канд. соціальних комунікацій: 27.00.05 / Женченко Марина Іванівна. К., 2008. 282 с.

Ukrainian non-periodical self-published texts as a manifestation of national identity

Spanatiy O. S.

PhD of Sciences in Social Communications

senior lecturer of the department of journalism, advertising and PR technologies

Admiral Makarov National Shipbuilding University

Mykolaiv, Ukraine

The report examines the subject matter of Ukrainian non-periodical self-published texts. In the process of research, the author focuses on the fact that in the period under study, texts on human rights topics dominated. The issue of texts on national topics takes second place. A little less works on literary subjects are recorded.

Keywords: self-publisher, Ukrainian non-periodical self-publisher.